

Організація роботи зі стандартами в галузі інформаційної, бібліотечної та видавничої справи в Україні

Стандартизація, як різновид людської діяльності, полягає у виявленні оптимальних шляхів вирішення завдань, які неодноразово виникають у суспільному виробництві та відображенні їх у нормах, вимогах, правилах.

Вирішення завдань швидкого впровадження у виробництво досягнень науки, техніки, створення нових технологій неможливе без знання основ стандартизації.

Згідно з ДСТУ 3017-95 «Видання. Основні терміни та визначення», стандарт визначається як «нормативне виробничо-практичне видання з комплексом норм, правил та вимог щодо об'єкта стандартизації, встановлених та затверджених у відповідності з чинним законодавством».

Виділяються такі види стандартів:

- міжнародний стандарт – документ, прийнятий міжнародною організацією зі стандартизації (ІСО);
- міждержавний стандарт – документ, прийнятий країнами СНД, що приєднались до Угоди про проведення погодженої політики в галузі стандартизації, метрології та сертифікації, і застосований ними безпосередньо;
- національний стандарт – документ, прийнятий національними органами зі стандартизації однієї держави. Наприклад, ДСТУ для будь-якої держави світу є національним стандартом, затвердженим Державним комітетом України зі стандартизації, метрології та сертифікації;
- галузевий стандарт – документ, розроблений і затверджений галузевим міністерством та відомством.

Питання організації стандартизації на міжнародному, національному рівнях завжди були в центрі уваги установ, які займаються питаннями стандартизації; на міжнародному рівні стандартизацією займаються понад 300 організацій, головну роль серед яких відіграє Міжнародна організація зі стандартизації – ІСО. До неї входять понад 160 технічних комітетів (ТК), один з яких – ТК-46 «Документація» – займається стандартизацією в галузі бібліотечної, видавничої, інформаційної та архівної справи.

За часів СРСР, у 1978 р., була створена і функціонувала система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи – СІБВС. У цей період були створені інформаційні служби різних рівнів, які ввійшли до державної системи НТІ (ГСНТИ). Система СІБВС включала такі підсистеми:

- НТІ;
- бібліотечна справа і бібліографічна діяльність;
- видавнича справа.

Розробкою стандартів СІБВС керував Держстандарт СРСР, координатором був Всеросійський науково-дослідний інститут класифікації, термінології та інформації зі стандартизації і якості Держстандарту.

Після розпаду СРСР розпалась і СНТІ, в Україні почала створюватись національна система стандартизації. Між країнами СНД, республіками Балтії була укладена Угода про проведення узгодженої політики у сфері стандартизації, за якою стандарти СІБВС набули статусу міждержавних.

У 1993 р. було прийнято Декрет Кабінету Міністрів України «Про стандартизацію і сертифікацію», який визначив правові та економічні основи сертифікації і стандартизації, організаційні основи їх функціонування.

Структура Державної системи стандартизації України на сьогодні є такою:

1. Державний комітет України зі стандартизації, метрології і сертифікації (Держстандарт України), який:

- здійснює керівництво установами, що займаються стандартизацією;
- організує фундаментальні дослідження зі стандартизації;
- сприяє розробці комплексу стандартів з пріоритетних напрямків економічної діяльності;
- забезпечує сумісність національних нормативно-технічних документів з міжнародними.

Держстандарту України підпорядковано 118 ТК, частина яких працює в контакт з ТК і підкомітетами ІСО та країнами СНД.

2. Український науково-дослідний інститут стандартизації, сертифікації та інформатики (УкрНДІССІ).

3. Міжнародна рада зі стандартизації, метрології та сертифікації.

У ДСТУ 1.0-93 «Державна система стандартизації України. Основні положення» нормативно визначено структуру державної системи стандартизації, її мету та об'єкти, категорії та види НТД. У ДСТУ 1.2-93 «Державна система стандартизації України. Порядок розроблення державних стандартів» – порядок розробки і затвердження стандартів.

Вивчення матеріалів фахової преси, а також досвіду роботи ХДНБ зі стандартами виявило ряд недоліків у чинних ДСТУ, а саме: відсутність комплексного підходу при групуванні НТД, який полягає в тому, що стандарти як документи належать до певних комплексів. Ці комплекси мають найменування, такі як «Документація», «Інформація та документація», «Захист інформації» тощо. Але за винятком Державної системи стандартизації України, жодній іншій системі не надано номера комплексу.

Міждержавні стандарти системи стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи починаються з цифри «7» з крапкою після цифри, наприклад, ГОСТ 7.20–2000 «Библиотечная статистика», а вітчизняні

держстандарти, які відповідають їм за змістом, або не мають єдиної нумерації, або в них відсутня назва системи.

2. Відсутність апробації проектів стандартів у головних установах, як цього вимагає ДСТУ 1.2–93 «Порядок розроблення державних стандартів», внаслідок чого виникає багато зауважень до змісту уже затверджених ТК документів. Для прикладу можна взяти ДСТУ 3582–97 «Інформація та документація. Скорочення слів в українській мові у бібліографічному описі. Загальні вимоги та правила». До змісту цього стандарту було зроблено ряд зауважень, починаючи від власне найменування і тлумачення окремих понять, як, наприклад, поняття «упорядник» і «упорядкування» скорочуються однаково «упоряд.» або визначення терміну «бібліографічний опис» протирічить визначенню його у ДСТУ 2394-94 «Інформація та документація. Комплектування фонду, бібліографічний опис, аналіз документів. Терміни та визначення» тощо.

Крім вищезгаданих недоліків, відзначалися й інші, такі, як подання скорочень назв міст Дніпропетровськ, Одеса, Тернопіль, Сімферополь, Львів, тоді як у попередніх п'яти стандартах такі скорочення були відсутні. Скорочення м. Львів до букви «Л.» приведе до збігу з назвою м. Ленінград як у бібліографічних записах минулих років, так і при складанні опису видань минулих років. Існують розбіжності між ДСТУ та ГОСТ 7.12–93 «Библиографическая запись. Сокращение слов на русском языке» у скороченні назви міста Санкт-Петербург С.Пб. і СПб, Ростов-на-Дону за ДСТУ не скорочується, за ГОСТ 7.12–93 – Ростов н/Д, що ускладнює пошук їх у автоматизованому режимі. Це свідчить про те, що проекти стандартів мають обговорюватися, апробовуватися і не тільки в бібліотеках Києва, але і в таких великих бібліотеках, якими є ХДНБ ім. В. Г. Короленка або ОДНБ ім. О. М. Горького.

3. Формальний підхід при проведенні робіт із сумісності національних і міжнародних стандартів, який зводиться до повного та дослівного перекладу змісту, що не враховує національних особливостей мови. Дослівний переклад не обов'язково є сумісним, слід пристосовувати його до особливостей мови, інакше такий стандарт не буде повноцінним, виникне проблема неузгодженості термінів, різночитаності понять.

Що стосується роботи з впровадження стандартів безпосередньо в бібліотеках, то можна виділити такі етапи:

- підготовка документів, що регламентують впровадження;
- проведення комплексу робіт з їх впровадження;
- облік роботи та звітність про її виконання.

У бібліотеці слід визначити особу, яка несе відповідальність за впровадження стандартів і контроль за їх дотриманням. Як правило, це може бути заступник директора та керівники структурних підрозділів, робота яких пов'язана з тематикою стандарту, що впроваджується.

Для впровадження нових стандартів віддається наказ по бібліотеці, в якому визначається, який стандарт впроваджується або до якого з чинних стандартів слід внести зміни, вказуються особи, відповідальні за впровадження, форми навчання новим правилам, терміни виконання.

У процесі впровадження необхідно провести заняття з працівниками відділів, де впроваджуються стандарти, практичні заняття, стажування тощо. Слід налагодити облік впровадження стандартів за допомогою спеціальної картотеки, де зазначити, які стандарти впроваджені, коли, в яких структурних підрозділах.

Рекомендуємо ознайомитись з виданням «Нормативно-технічні документи зі стандартизації у фонді ХДНБ ім. В. Г. Короленка на допомогу інформаційній діяльності, бібліотечній та видавничій справі» (<http://korolenko.kharkov.com/90.pdf>). У покажчику представлені національні

стандарти України, стандарти України, гармонізовані з міждержавними та міжнародними стандартами, міждержавні стандарти, які є у фонді ХДНБ.

Використані джерела

1. Дригайло, В. Г. Основы управления библиотекой высшего учебного заведения: науч.-практ. пособие. / В. Г. Дригайло, Е. В. Башун, В. Н. Волынец . – 2-е изд., перераб. и доп. – Москва: Либерия, 2004. – С. 374–378.
2. Корнієнко, В. Проблеми розвитку стандартизації бібліотечної та видавничої справи в Україні / В. Корнієнко // Бібл. вісн. – 2000. – № 3. – С. 6–11.
3. Кириленко, В. Особливості впровадження застандартизованої термінології в національній стандартизації / В. Кириленко // Вісн. Кн. палати. – 2012. – № 1. – С. 25–27.
4. Пасічник, Л. Облік стандартів: пошукові можливості друкованих та електронних джерел / Л. Пасічник // Вісн. Кн. палати. – 2012. – № 7. – С. 22–25.
5. Хойнацький, М. Основи стандартизації / М. Хойнацький // Вісн. Кн. палати. – 1996. – № 3 . – С. 17–19.
6. Хойнацький, М. Стан стандартизації в Україні та напрямки вдосконалення розроблення державних стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи / М. Хойнацький // Вісн. Кн. палати. – 1996. – № 1/2. – С. 17–19.